

УДК 37.016:81'243

ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ

Лях О.В., к. пед. н.,
старший викладач кафедри германської та слов'янської філології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

У статті порушено проблему виправлення помилок у процесі навчання іноземній мові. Показано, що помилки та їх виправлення у сучасній методиці викладання іноземної мови розглядається як важливий компонент, один зі способів навчання мови. Подано визначення помилки і окреслено завдання виправлення помилок у навчанні іноземній мові. Зазначено, що виправлення помилок – проблема комплексна і залежить від багатьох факторів (етап вивчення мови, вік тих, хто вивчає, тип помилки тощо). На основі аналізу літературних джерел здійснено спробу сформулювати деякі правила стосовно виправлення помилок у процесі навчання іноземній мові.

Ключові слова: навчання іноземної мови, помилка, тип помилки, виправлення помилок, висловлювання, вчитель, учень/студент.

В статтю затронута проблема исправления ошибок в процессе изучения иностранного языка. Показано, что ошибки и их исправление в современной методике преподавания иностранных языков рассматривается как важный компонент, один из способов преподавания языка. Дано определение ошибки и очерчены задачи исправления ошибок в процессе обучения иностранному языку. Отмечено, что исправление ошибок является комплексной проблемой и зависит от многих факторов (этап изучения языка, возраст учащихся, характер ошибки и т. д.). На основе анализа литературных источников сделана попытка сформулировать некоторые правила, касающиеся исправления ошибок в процессе преподавания иностранного языка.

Ключевые слова: изучение иностранного языка, ошибка, тип ошибки, исправление ошибок, высказывание, учитель, ученик/студент.

Lyakh O.V. ERROR CORRECTION IN THE THEORY AND PRACTICE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

This article is devoted to the problem of error correction in foreign language teaching. It is shown that errors and their correction are considered as an important component, a way of teaching language. A notion “error” is defined and the aims of its correcting in foreign language teaching process are determined. It is accentuated that error correction is a complex phenomenon and many variables like age, educational background, kind of errors etc. should be taken into consideration. An attempt to formulate some principles as to error correction in the process of foreign language teaching is made.

Key words: foreign language teaching, errors and mistakes, type of errors, error correction, message, teacher, learner.

Постановка проблеми. У зв'язку з глобалізацією економічних, культурних, технологічних процесів у світі, вивчення іноземних мов із кожним роком набуває дедалі більшої актуальності. Більшість людей вивчає мову для задоволення своїх професійних амбіцій: вступ до магістратури та аспірантури, шлях до самоосвіти і самореалізації; співпраця і обмін досвідом з колегами з інших країн; можливість брати участь у міжнародних конференціях; доступ до джерел інформації, пов'язаних із професією (відеоматеріали, статті науковців світу, онлайн-конференції); можливість працевлаштування у великих компаніях, у т. ч. закордонних. Отже, знання іноземної мови значно розширює можливості кожної людини застосовувати свої знання на користь людства, а також є засобом постійного розвитку – не лише професійного, а й особистісного.

Головною метою більшості тих, хто вивчає іноземні мови, є набуття комунікативної компетентності. Дуже часто зупиняються на рівні «я розумію, мене розуміють», особливо якщо іноземна мова потрібна для усного спілкування. Але у багатьох ситуаціях має значення не тільки зміст, а й правильність висловлювання, оскільки дуже часто неправильно вжите слово чи граматична конструкція або інтонація приводить до непорозуміння між мовцями. Тому постає питання про виправлення помилок у процесі навчання іноземній мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виправлення помилок у процесі навчання іноземній мові привертало увагу багатьох українських (Н. Владарська, Л. Катюха, А. Китченко, Л. Коцюк, О. Пелипенко, О. Лось, Н. Мосьпан, В. Омельченко, Л. Почтарьова, І. Свірепчук) та зарубіжних (Н. Амара, К. Бейлі, А. Галускова, Дж. Ген-

дріксон, Г. Дьюлей, П. Кордер, Л. Селінкер, Дж. Річардс, Е. Ходжа, С. Шехтер) науковців і викладачів.

Постановка завдання. Мета статті – на основі аналізу поглядів українських і зарубіжних учених показати комплексність проблеми виправлення помилок у процесі навчання іноземній мові, акцентуючи увагу на окремих її аспектах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема виправлення помилок у процесі навчання іноземній мові не така проста, як здається на перший погляд. У методиці та шкільній практиці склалося неоднозначне ставлення до виправлення помилок. І питання не тільки в тому, виправляти чи не виправляти помилки, а в тому, які саме помилки підлягають виправленню, як, коли та якими способами.

До 60-х рр. ХХ ст. серед учених і практиків побутувало негативне ставлення до помилок та їх виправлення. Помилки вважалися небажаним явищем, спричиненим або нестаранністю учнів, або неадекватними методами навчання, які використовував учитель. Переломним моментом стали 60–70-ті рр. ХХ ст. У цей час визріла думка, що помилки є необхідним етапом у вивченні іноземної мови, вони відіграють вирішальну роль в оволодінні мовленнєвими уміннями. Учні/студенти оволодівають іноземною мовою поступово, і помилки є одним із основних компонентів цього процесу.

Зокрема, психолінгвісти С. Шехтер і П. Кордер висловили думку, що помилки є свідченням мовленнєвого прогресу, показують рівень знань учнів. Водночас до виправлення помилок слід підходити обережно, щоб ті, хто вивчає мову, не бентежилися (дратувалися) через постійні втручання вчителя у їхні висловлювання. Помилки є невід'ємною частиною оволодіння мовою, тому повинні бути виправлені, але тільки за необхідності [4].

Науковці вказують принаймні на 3 позитивні моменти виправлення помилок. По-перше, помилки вказують на прогрес того, хто вивчає мову, і підказують, над чим ще слід працювати; по-друге, вони свідчать про те, як учень оволодіває мовою і яку стратегію використовує; по-третє, вони є невід'ємною частиною процесу вивчення мови, що розглядається як засіб її вивчення [3, с. 58].

Виявлення, аналіз і виправлення помилок, на думку Дж. Річардса, має на меті: дізнатися, наскільки добре хтось знає мову; зрозуміти, як людина вчить мову; отримати інформацію про типові труднощі у вивченні мови [7].

Зарубіжні вчені (Л. Селінкер та С. Кордер) підкреслюють важливість виправлення

помилки як для педагогів, так і для учнів [8]. Для педагогів це, по-перше, є показником того, як учні просуваються у вивченні мови: що вони опанували, що ще їм потрібно вивчити. По-друге, це дає можливість виявити і підтвердити сильні та слабкі сторони навчальної програми. Коли вчитель розуміє, що саме може бути важким для засвоєння учнями і де можуть з'явитися помилки, він зможе попередити їх, приділивши більше часу в класі практичним вправам із тієї чи іншої теми. Особливо це стосується учнів, які відстають у навчанні. По-третє, вчитель отримує інформацію про сам процес навчання, про методи і стратегії, які учні/студенти використовують у процесі вивчення мови. Тобто йдеться про встановлення зворотного зв'язку у процесі навчання, що є необхідною умовою його здійснення.

Стосовно учнів/студентів, то виправлення помилок є важливим моментом для саморозвитку та самопізнання. Вони разом із учителем вчать бачити помилки, аналізувати і виправляти їх, отримуючи таким чином додаткові механізми для навчання. Навчившись розпізнавати помилки, вони усвідомлять свої труднощі у вивченні мови, відтак знаходять шляхи їх виправлення, а потім і попередження, що, у свою чергу, приверне їхню увагу, наприклад, до правил і вправ.

Звичайно, виправлення помилок є невід'ємним компонентом процесу вивчення мови, але він дійсний разом із іншими інструментами, таких як розробка способів виправлення типових помилок, підготовка низки цільових мовних та мовленнєвих завдань для виконання на заняттях та вдома, вибір підручника відповідного рівня, розробка стратегій вивчення іноземної мови. З огляду на це, як зазначають Л. Коцюк і О. Пелипенко, виправлення помилок не є інструментом оцінювання – це інструмент допомоги. Усвідомлення як учителем, так і учнем типових помилок та їх подальший аналіз і виправлення визначає подальші кроки обох сторін у процесі навчання [1].

У найширшому значенні помилку визначають як «відхилення від норми, порушення стандартів». Так, за критеріями правильності, відповідності, розуміння Л. Клеппін визначає помилку як «відхилення від мовної системи; відхилення від лінгвістичних стандартів; порушення звичок спілкування у певному мовному середовищі; те, чого не розуміє мовний партнер; невідповідність правилам, поданим у підручниках». Він також відзначає суб'єктивність помилки (це те, що вчитель вважає помилкою), її відносний характер (те, що вважається помилкою для однієї навчальної групи певного етапу

вивчення, може не вважатися помилкою в іншій) [6, с. 98].

Отже, у мові існують певні норми, правила (фонетичні, лексичні, граматичні, орфографічні), що складають систему мови. Порушення цих норм, правил і складає сутність помилки. Вчені (А. Галускова, Г. Дьюлей, С. Кордер) розрізняють поняття «помилка» (error) та «похибка, огріх» (mistake). Вони зазначають, що мовні помилки виникають через те, що учням бракує знань правил мови, яку вони вивчають, або ж вони підпадають під вплив лінгвістичної системи рідної мови. Мовні огріхи – це випадкові відхилення, не прив'язані до будь-якої системи, і, на відміну від мовних помилок, трапляються не систематизовано та одноразово. До таких огріхів можна віднести, наприклад, обмовки, перекручування почутого, неправильний початок, відсутність узгодження підмета і присудка у довгих складних реченнях та ін. Мовний огріх трапляється на письмі та в усному мовленні внаслідок певних умов, як-от: неухважності учня, втоми, недбалості та ін. Мовні огріхи не впливають суттєво на висловлювання і не перекручують його зміст, а помилки можуть суттєво шкодити взаєморозумінню.

Е. Ходжа підкреслює різницю між виправленням помилок під час вивчення іноземної та рідної мови. У вивченні рідної мови виправлення помилок сприймається як природне явище. Вивчаючи рідну мову, діти виправляють себе самі або їх виправляють інші (вчителі, батьки); це сприймається позитивно, природно і розцінюється не як докір чи зауваження, а як допомога. У вивченні ж іноземної мови помилки та їх виправлення можуть стати перешкодою у вивченні мови або ж навіть небажання її вивчати [6, с. 97]. Такої самої думки дотримується і Н. Амара. Вона пише, що людина, спілкуючись рідною мовою, може швидко ідентифікувати помилку (огріх) і виправити її, оскільки вона має повні знання структури своєї мови. Ті, хто вивчає іноземну мову, припускають помилки і не завжди можуть їх виправити через те, що їхні знання мови ще неповні, недосконалі [3, с. 59]. Тому чим більше ми знаємо про ті процеси, через які проходить учень у вивченні іноземної мови, тим ефективнішими будуть наші дії.

Аналіз літературних джерел засвідчив, що проблема виправлення помилок у процесі вивчення іноземної мови комплексна. Тут слід брати до уваги такі чинники, як мета вивчення мови, вік тих, хто вивчає мову, рівень навчання, освітня підготовка, інтереси, види діяльності учнів, стиль навчання, особливості особистості того, хто вивчає.

Сьогодні вже напрацьовано певні узагальнення з цих питань. Так, вважається, що виправляти письмові помилки легше, оскільки вчитель, виправляючи, має можливість подумати про те, як і що він виправляє. Усне виправлення набагато складніше. Тут беруться до уваги такі чинники: тип помилки; етап уроку (комунікативна, практична фаза); ступінь навчання (початківці чи ті, хто вже має певні успіхи). В усному мовленні не радять перебивати учня (порушувати плавність висловлювання), слід вказати на помилки і проаналізувати їх після здійснення мовленнєвого акту.

Крім цього, слід враховувати людський фактор. Є вчителі, які мають потребу у виправленні помилок, і такі, які не люблять виправляти; вчителі, які використовують різні прийоми виправлення, і ті, які користуються одним. Одні повертають увагу до помилки через широку дискусію (обговорення, пояснення, з'ясування), інші – вимагають повторити правильно слово чи речення, у якому було допущено помилку [6, с. 99].

Усі методисти погоджуються, що головним у навчанні іноземної мови є можливість спілкування, вираження своїх думок, а не правильність самого висловлювання. Тому помилки, які не впливають на порозуміння між мовцями, не підлягають виправленню; ті ж помилки, що приводять до непорозуміння, мають бути виправлені.

Що стосується учнів/студентів, то більшість із них не хотіли б, щоб учитель виправляв кожну їхню помилку, бо це призводить до зниження мотивації. Виправлення помилок вони сприймають як негативну оцінку своєї мовленнєвої діяльності, пов'язану з недостатньою старанністю, працездатністю, як щось, що невігідно відрізняє їх від інших, як невдачу. Виправлення помилок під час говоріння призводить до порушення мовленнєвого акту, його логічності, послідовності, що також знижує мотивацію. Багато учнів/студентів тому і бояться говорити, що не впевнені у правильності того, що збираються сказати, і, відповідно, бояться, що їх постійно виправлятимуть (перебиватимуть). З огляду на це учнів слід перекоувати у тому, що: 1) помилки відіграють позитивну роль у вивченні іноземної мови; 2) навіть носії мови в усному мовленні роблять помилки; 3) процес вивчення мови складний, і він природно супроводжується помилками. Учитель повинен підкреслювати, що це типові помилки, їх припускають всі або більшість тих, хто вивчає мову. Якщо учень бачитиме, що це не така вже й страшна помилка, він буде більш мотивованим.

Отже, яким би не було ставлення вчителів та учнів до помилок, вони все одно трапляються, і з цим треба щось робити. Відтак, помітивши помилку, вчитель мусить прийняти рішення: звертати на неї увагу чи ні, виправляти чи не виправляти. З огляду на це вчені пропонують, перш за все, розрізняти глобальні та локальні помилки [3; 5].

Глобальні помилки (наприклад, неправильний порядок слів у реченні) порушують зміст висловлювання і можуть ускладнити сприйняття інформації. Локальні помилки (наприклад, пов'язані з використанням різних форм іменника та дієслова, зі вживанням артиклів, прийменників та допоміжних дієслів) впливають тільки на окремі елементи висловлювання і не впливають на сприйняття цілої інформації та не заважають мовцям зрозуміти один одного, вони «згладжуються» самим контекстом висловлювання [3; 4].

Також розрізняють помилки систематичні та несистематичні (одиничні). Систематичні помилки учень може виправити сам, оскільки він вже має певний досвід, і вчителю достатньо тільки нагадати йому. Одиничну помилку вчитель може поправити, подавши правильний варіант.

Помилки також можна поділити за такими критеріями:

- помилки у певному виді мовленнєвої діяльності (читання, письмо, говоріння, аудіювання);
- мовний рівень (помилки у вимові, граматиці, використанні лексики тощо);
- форма помилки (пропуск, заміна, використання зайвого, довгі паузи тощо).

Отже, у питанні, які помилки слід виправляти, вчитель керується своєю інтуїцією і розумінням помилки. Зрозумівши помилку та її причину, вчителю легше прийняти рішення, чи виправляти її, і якщо виправляти, то яким способом. Це зніме ту напругу, яка дуже часто супроводжує вивчення іноземної мови. У будь-якому разі вчитель повинен усвідомлювати мету виправлення і працювати в цьому напрямку систематично, добираючи адекватні методи і прийоми.

Метою виправлення помилок є прагнення робити менше помилок. До цього прагнуть і ті, хто навчає, і ті, хто навчається. З огляду на це вчитель не повинен ігнорувати помилки учнів, а учням не варто ображатися і хвилюватися, коли вчитель виправляє їх. Слід розпізнати помилку (відхилення від норми), з'ясувати, що вважати помилкою, класифікувати її (з'ясувати, це помилка граматична, фонетична, лексична; внутрішньолінгвістична чи викликана впливом рідної мови; в усному чи писемному мовленні), проаналізувати, виправи-

ти (дати правильний зразок). Отже, на всіх етапах навчання іноземної мови стратегія вчителя у питанні виправлення помилок має бути такою: виявлення (розпізнання) помилки, класифікація, прийняття рішення, виправлення й оцінення.

За такого підходу виправлення помилок сприятиме просуванню учнів/студентів до нових досягнень. Слід також нагадати, що це потрібно робити у толерантній, дружній формі. Виправивши, необхідно пригадати відповідне правило і закріпити його додатковими вправами. Якщо ж проігнорувати помилку, то вона може закріпитися і постійно відтворюватися учнями при реалізації акту мовленнєвої комунікації.

Зазначимо, що серед науковців, так само як і вчителів та викладачів, не існує єдиного підходу до питання виправлення помилок під час навчання іноземної мови, що ще раз підтверджує багатогранність проблеми. Крім цього, багато науковців наголошують на тому, що, навчаючи мови, вчитель повинен підкреслювати значення мови саме як інструменту спілкування. Тому на перший план виноситься можливість, а не правильність спілкування.

Втім, висловлюється думка, що:

- помилки – це нормальне явище у навчальному процесі взагалі та у процесі вивчення іноземних мов зокрема;
- виправляти помилку необхідно, коли вона змінює або робить незрозумілим зміст висловлювання;
- не варто виправляти помилку під час творчого висловлювання мовця;
- виправлення помилки повинно мати характер повторення за викладачем правильного зразка. Пояснення має здійснюватися у формі не роз'яснення, а нагадування. У процесі корегування помилки необхідно навести кілька типових прикладів, які і будуть поясненням помилки [3; 6].

Учені намагаються навіть сформулювати деякі правила стосовно виправлення помилок, як-от: учитель повинен уміло і спокійно реагувати на помилки учнів; зосереджувати увагу на виправленні і попередженні типових помилок; закріплювати позитивний досвід учнів; не пропонувати учням стежити за помилками товариша; застосовувати різні способи виправлення помилок залежно від видів мовлення [2]. Наприклад, під час читання до виправлення помилок можна залучати учнів; помилки, які повторюються, виправляти відразу, а ті, що зустрічаються один раз, доцільно виправляти після закінчення читання.

Для виправлення помилок у письмі необхідно запроваджувати ще й такі способи: самоперевірка (учні самі перевіряють

свої роботи, користуючись підручником та іншими матеріалами, або звіряють свої роботи з правильним варіантом, поданим, наприклад, на дошці або на картках); перевірка вчителем (вчитель перевіряє роботи у класі у процесі їх виконання, відзначаючи лише речення, де є помилки, а учень самостійно їх знаходить).

Крім цього, у питанні про те, як виправляти, слід керуватися такими правилами: добирати такі способи виправлення, які сприяли б збільшенню правильності у висловлюваннях; враховувати емоційний фактор; виправлення не повинно звучати загрозою для учня; надавати перевагу непрямому виправленню (спонукати до самовиправлення або ж дати правильний варіант), щоб учень не почувався ніяково [3, с. 62].

Висновки з проведеного дослідження. Ми з'ясували, що проблема виправлення помилок у процесі навчання іноземної мови дійсно складна і багатогранна. Вона потребує врахування різноманітних чинників.

Помилки трапляються у всіх вікових групах. Тому вчителю важливо здійснювати взаємодію з учнями у дружній, позитивній, навіть невимушеній атмосфері, максимально мотивуючи учнів/студентів. Виправлення помилок повинно слугувати вдосконаленню мовленнєвих умінь і навичок учнів, а не перешкоджати йому.

Учитель повинен розвивати свою інтуїцію, спираючись на свій досвід і теоретичні знання, щоб обрати правильну стратегію у конкретній ситуації. Зважаючи на те, що викладання мови – явище багатоаспектне і під час її вивчення можуть з'являтися найрізноманітніші помилки, вчителю слід по-

знайомитися з різними теоріями стосовно виправлення помилок і сформулювати свій підхід.

Стаття не вичерпує всіх аспектів проблеми виправлення помилок у процесі навчання іноземної мови. Подальшими розвідками у цьому напрямку можуть бути вивчення причин і класифікація помилок, які зустрічаються у процесі вивчення іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коцюк Л.М., Пелипенко О.О. Класичний підхід до аналізу помилок у процесі вивчення іноземної мови. URL: <http://naub.oa.edu.ua/2016>.
2. Омельченко В. Попередження типових помилок при вивченні англійської мови: окремі аспекти. URL: http://www.library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_l_silsk_shkolu/16/visnuk_14.pdf.
3. Amara N. Errors Correction in Foreign Language Teaching. The Online Journal of New Horizons in Education. July, 2015. Vol. 5, Issue 3, P. 58–68. URL: <http://www.tojned.net/journals/tojned/articles/v05i03/v05i03-07.pdf>.
4. Haluskova A. Preserving Students' Motivation when Improving Oral Skills in the Foreign Language Classroom. URL: <http://www.hlomag.co.uk/oct08/mart03.htm>.
5. Hendrickson J.M. (1978). Error Correction in Foreign Language Teaching: Recent theory, research and practice. Modern Language Journal. 1978. № 62. P. 387–398.
6. Hoxha E.K. Errors in the Foreign Language Learning Process. Interdisciplinary Journal of Research and Development Alexander Moisiu University. Durrës, Albania. 2015. Vol (II). № 1. P. 97–100. URL: <http://www.uamd.edu.al/new/wp-content/uploads/2015/11/17.Ermira-Kupthi.pdf>.
7. Richards J.C., Platt J., Weber H. Longman dictionary of applied linguistics. London: Longman. 1985.
8. Selinker L. Interlanguage. IRAL. 1969. № 3. P. 114–132.